

**DE IDEOLOGISCHE ORIENTERING
VAN DE KATHOLIEKE STUDERENDE JEUGD
IN VLAANDEREN (1936-1940)
EEN VOORLOPIGE BALANS (*)**

door

Louis VOS

Assistent aan de Katholieke Universiteit te Leuven

“Was het niet het bestaan en de bloei van de K.S.A.-jeugdbeweging in onze colleges van het Vlaamse land, die de bloem onzer Vlaamse jeugd redde van de verderfelijke invloed van de nationaal-socialistische ideologie, die tenslotte zowel de Belgische als de Vlaamse waarden bij onze jeugd voor de toekomst veilig stelde”. Deze retorische vraag die in 1949 gesteld werd aan het graf van een der eerste K.S.A.-gouwproosten suggereert dat dankzij de K.S.A. de Vlaamse jeugd gevrijwaard bleef van collaboratie, waarin ze anders zeker zou zijn terechtgekomen (1).

Die stelling heeft een dubbele dimensie. Ze kan begrepen worden als de eenvoudige vaststelling dat het feitelijk bestaan van een als organisatie niet-collaborerende K.S.A., een grote werfkracht van de collaborerende eenheidsjeugdbeweging bij de katholieke studerende jeugd in Vlaanderen heeft verhinderd. Dat lijkt me voorlopig een plausibele opvatting. De stelling kan echter ook impliceren dat de vooroorlogse ideologische oriëntering van de K.S.A. de uit zijn rangen gegroeide jongeren immuun maakte voor de nationaal-socialis-

(*) Voordracht gehouden voor de Sectie geschiedenis van de Vlaamse beweging op het 31ste Vlaams Filologencongres te Brussel, 15 april 1977.

(1) J. Ghesquiere in zijn lijkrede voor Sylvaan Vincke, diocesaan proost voor de Hernieuwers in het bisdom Brugge, overleden op 21 december 1949, *In memoriam E.H. Sylvaan Vincke*, Brugge, 1950, p. 11.

tische ideologie. Deze tweede dimensie was voor ons het uitgangspunt om de vooroorlogse gedachtenwereld van de belangrijkste organisaties die zich tot scholieren en studenten richtten te analyseren en te vergelijken. Wij stelden daarbij vragen naar de houding van de verenigingen tegenover de Vlaamse beweging, de relatie geloof en politiek, de hervorming van de sociale en politieke instellingen, en diverse buitenlandse regimes. Wij hopen daardoor tot een genuanceerder oordeel te komen over de mate waarin de diverse studenten- en scholierenverenigingen vanuit een ideologische affiniteit of onverzoenbaarheid meer of minder vatbaar waren voor het accepteren van een nationaal-socialistische nieuwe orde.

I. ORGANISATORISCH KADER

In de loop van de jaren dertig verloor de oude katholieke Vlaamse studentenbeweging en haar organisatie, het Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond (A.K.V.S.), haar greep op de katholieke collegeleerlingen in Vlaanderen. Het conflict met de kerkelijke overheid omwille van haar Vlaams-nationalistische oriëntering had haar sinds de jaren twintig steeds meer terrein doen verliezen, de interne spanningen tussen voor- en tegenstanders van aansluiting bij het in 1931 opgerichte Verdinaso van J. van Severen hadden geleid tot het uittreden in 1933 van de meest radicale elementen die Dinaso werden, en na 1933 had de kritiek van het nog resterende kern-A.K.V.S. op het V.N.V. nogmaals gezorgd voor een decimering van de al uitgedunde rangen, die nauwelijks werd goedge maakt door de steun die deze kerngroep nu kreeg van de sinds de nieuwe marsrichting van het Verdinaso politiek dakloos geworden Volks-Dietsers zoals Wies Moens, en door de steun van vroegere leden van de in 1935 opgeheven Jongnederlandsche Gemeenschap (2).

Toen het Algemeen Katholiek Dietsch Studentenverbond, zoals het A.K.V.S. sinds 1935 heette, in 1937 verruimd werd tot een Dietsch Jeugdverbond (D.J.V.) en voortaan ook een afdeling niet-

(2) Zie voor de ontwikkeling van de katholieke Vlaamse studentenbeweging, en de rol van A.K.V.S. en de K.S.A. in de verschillende provincies mijn bijdrage in de *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, dl. 2, p. 1507-1514.

studenten telde gaf dat niet veel nieuwe armslag. Aan de vooravond van de tweede wereldoorlog telde de organisatie maar een tiental groepen en minder dan 200 leden, al bereikte ze een groter publiek door propaganda naar buiten, o.m. door de jaarlijkse verkoop van een Groot-Nederlands agenda dat op 5000 exemplaren werd gedrukt (3).

Het grootste deel van de katholieke collegeleerlingen was in diezelfde periode georganiseerd in de katholieke Studentenactie of K.S.A., waarvan tussen 1935 en 1940 het aantal plaatselijke bonden steeg van 197 tot 352 en het aantal aangesloten leden van 9500 tot 12.500 (4). Deze K.S.A. was in ieder bisdom op een eigen manier ontstaan : ofwel — zoals in Limburg en Oost-Vlaanderen — als een organisatie die naast de katholieke actie ook de volledige werking van de vroegere katholieke Vlaamse studentenbeweging zou overnemen, maar dan zonder de Vlaams-nationalistische A.K.V.S.-oriëntering; ofwel als een zgn. zuivere katholieke actie die strijdend-kerkelijk zou zijn maar niet aan Vlaamse actie zou doen, zoals gebeurde in de provincies West-Vlaanderen, Antwerpen en Brabant. Nu was het merkwaardige dat, ondanks deze verschillende opstelling, voor alle provincies vanaf september 1932 het Westvlaams tijdschrift *Hernieuwen* het algemene ledenblad werd, maar met behoud van zijn zuiver

(3) Aantal afdelingen en aantal leden werd geschat aan de hand van gegevens uit de D.J.V.-boekhouding en -briefwisseling. Op de vergadering van het D.J.V.-hoofdbestuur te Antwerpen, 16 april 1938, deelde 'kanselier' E. Valkaert mee : "We zullen het agenda duurder moeten verkopen. De oplage van 5.000 voor de uitgave van 1938 werd totaal uitverkocht". Papieren E. Valkaert, Hoboken, *Verlagboek Hooge Raad D.J.V.*, p. 8.

Van het Dietsche Studentenschap (D.S.) dat een overkoepelende vormingsinstantie zou zijn geweest voor scholieren uit D.J.V., A.V.N.J. en Jong-Dinaso en opgericht werd in 1938 vond ik niets anders terug dan de naam. Ik kan het dus niet in dit onderzoek betrekken, maar omdat het toch geen eigen ideologie ontwikkelde en enkel als koepelorganisme fungeerde is dit geen groot bezwaar. E. VERHOEYEN, "L'Extrême-droite en Belgique (II)", *Courrier hebdomadaire C.R.I.S.P.*, no. 675-676, 1974, p. 7.

(4) *Jeugdverbond voor Katholieke Actie. Jaarverslag 1933-34* (Mechelen, 15 januari 1935) en een gestencild overzicht van ledenbestand en oplage van de uitgaven (1930-1956) dat berust op het Algemeen Secretariaat van K.S.A.-V.K.S.J., Dupontstraat 6, 1030 Brussel, geven informatie over de sterkte van de beweging. Cijfers die terloops in verenigings tijdschriften werden vermeld corresponderen vrij goed met die in het gestencild overzicht. Oplage van de K.S.A.-tijdschriften aan de vooravond van de tweede wereldoorlog : *Richten* (leidersblad) 1.300; *Hernieuwen* (ledentijdschrift) 6.750, *De Klaroen* (blad voor jongere leden) 7.500; gezamenlijke oplage : 15.550 exemplaren.

kerkelijk karakter, wat een overwicht van Westvlaamse inbreng en een uitdragen van de Westvlaamse K.A.-idee in de andere provincies tot gevolg had. Men begrijpt dit beter als men bedenkt dat in 1933 2/5 van alle K.S.A.-ers Westvlamingen waren en in 1940 nog 1/3. Als aanvulling voor haar Vlaamse werking voegde Oost-Vlaanderen een bijblad bij iedere *Hernieuwen*-aflevering, en gaf Limburg een eigen tijdschrift voor Vlaamse actie uit.

In West-Vlaanderen was intussen echter door de bisschoppelijke sancties de overkoepelende werking van het A.K.V.S. in 1933 nageoeg onbestaande geworden, terwijl nochtans talrijke plaatselijke Vlaamse studentenbonden geïsoleerd verder bleven werken. Deze situatie deed bij een nieuwe generatie studenten, die door de K.S.A. al in een meer kerkelijke geest waren gevormd, het verlangen groeien om een nieuwe Vlaamse studentenbeweging in het leven te roepen, die anders dan het A.K.V.S., wel de bisschoppelijke zegen zou krijgen. Die beweging kwam onder leiding van enkele Leuvense studenten en met medewerking van Brugse seminaristen in 1934 tot stand en kreeg de naam Jong Volksche Front. Voorwaarde voor haar werking was ondergeschikt te blijven aan de leiding van de Westvlaamse K.S.A. en de richtlijnen van de bisschop via de K.S.A.-proost te aanvaarden.

Oost-Vlaanderen stapte omstreeks 1935 af van de ene Vlaamsgezinde kerkelijke studentenbeweging en koos voor een zuivere Katholieke Actie naar Westvlaams voorbeeld. De concessie voor de nu vrijgekomen Vlaamse werking werd — ondanks de aanvankelijk gunstige onderhandelingen — toch niet aan het A.K.V.S. toevertrouwd, maar wel aan het uit West-Vlaanderen expanderende J.V.F., dat echter na enkele jaren moest toegeven in zijn opzet te zijn mislukt. Intussen had een nieuwe groep in de Oostvlaamse K.S.A.-leiding terug een plan opgesteld voor een integrale katholieke en Vlaamse werking die geïnspireerd was op de Duitse kerkelijke scholierenbeweging Neudeutschland en die zou worden gebaseerd op een jeugdbewegingsmethodiek, waarin ook elementen uit padvinderij waren opgenomen. Deze nieuwe aanpak kende een zodanig succes dat Jong-Vlaanderen — zoals de integrale K.S.A.-jeugdbeweging nu in Oost-Vlaanderen heette — geleidelijk haar methodiek ook in andere provincies in gebruik zag nemen, wat de basis legde voor de in 1943 tot stand gekomen federatie K.S.A.-Jong-Vlaanderen (5).

(5) U. HUYBRECHTS, *Inhoudelijke en structurele aspecten van de Katholieke Aktie der studerenden. 1928-1944*, onuitgegeven lic. verh. fac. Godgeleerdheid,

Om dit organisatorische mozaïekje te vervolledigen moet nog worden vermeld dat vanaf 1938 een samenwerking tot stand was gekomen tussen het J.V.F. en de leiding van de Vlaamse actie van de Limburgse K.S.A., wat ondermeer resulteerde in het gedeeltelijk samen uitgeven van de tijdschriften *Jong Volksche Front* en *Jong Limburg* (6). In de provincies Antwerpen en Brabant werd geen overkoepeling van de Vlaamse studentenbonden opgericht : die bonden bleven er autonoom bestaan. Het Westvlaamse leidersblad *Richten* werd in 1939 — maar in sterk gewijzigde vorm door de inbreng van de andere provincies — het gemeenschappelijke leiderstijdschrift.

Samenvattend : er bestonden dus twee soorten katholieke actieverenigingen :

1) de zuiver kerkelijke katholieke actie-vereniging, die we bedoelen wanneer we spreken over K.S.A.,

2) de vlaamsgezinde vereniging die we aanduiden als “bisschoppelijke Vlaamse studentenbeweging”, en die ofwel de katholieke actie en de Vlaamse actie in één geïntegreerde werking behartigde, ofwel de katholieke actie complementeerde.

Wat de universitaire wereld betrof, was in Leuven het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (K.V.H.V.) in de jaren dertig meer en meer van een strijdformatie met eenheidsideologie omgebouwd tot een studentencorporatie, die de verschillende politieke groeperingen overkoepelde zonder sterk één ideologische lijn naar voren te schuiven. Zijn functie bestond er vooral in de studentenwereld in-

K.U. Leuven, 1972, 194 p.; *Met onze jonghernieuwers in de ronde* (s.d., einde 1944-begin 1945 gepubliceerd). Over Neudeutschland : R. WARLOSKI, *Neudeutschland. German Catholic Students. 1919-1939*, Den Haag, 1970. Vanaf Kerstmis 1937 werd een eigen leidersblad voor Jong-Vlaanderen gedrukt : *Tijdingen*, het eerste nummer had een oplage van 300 exemplaren, die oplage was op het einde van 1937-38 gestegen tot 600, en in januari 1939 tot 900, *Tijdingen*, II, 2, januari 1939, p. 1. Het tijdschrift versmolt in april 1939 met andere leidersbladen tot *Richten*, waarvan in Oost-Vlaanderen ca. 800 exemplaren werden afgenomen.

(6) In 1935-36 waren bij het J.V.F. 65 plaatselijke bonden aangesloten (in West-Vlaanderen dus) en had zijn tijdschrift een oplage van 1.500 exemplaren wat in 1938-39 gestegen was tot 2.200 exemplaren. *Jong Volksche Front*, V, 2, november 1938, p. 22.

Jong Limburg had met kerstmis 1938 58 plaatselijke bonden en 2094 leden (die dus tegelijk ook lid waren van K.S.A.). *Jong Limburg*, VIII, 2, kerstmis 1938, p. 31.

Over samenwerking tussen West-Vlaanderen en Limburg zie o.m. *Jong Limburg*, VIII, 3, januari 1939, p. 42 en *Jong Volksche Front*, V, 4, februari 1939, p. 64.

tern te organiseren, en naar buiten te representeren. Als forum voor uiteenlopende politieke strekkingen, die alle in zijn blad *Ons Leven* aan bod kwamen, laten wij het verder buiten beschouwing, omdat de daar gepropageerde opvattingen besproken worden bij de respectieve politieke formaties. In Gent werd de koepelfunctie verzorgd door het Algemeen Vlaamsch Hoogstudentenverbond, dat in de loop van de jaren dertig tot Gentsch Studentencorps werd omgevormd. Een eigen algemene vereniging voor vlaamsgezinde katholieke studenten kwam pas opnieuw tot stand met de heroprichting van het K.V.H.V.-Gent in maart 1939. Grote invloed op de oriëntering van de katholieke studenten te Leuven had de Katholieke Actie-groep rond het tijdschrift *Universitas*, dat sinds 1933 verscheen en ook buiten Leuven werd gelezen. Op het einde van de jaren dertig vormde het Hoogstudentenverbond voor Katholieke Actie zoals deze groep officieel heette, met zijn meer dan driehonderd leden in Leuven naast het K.V.H.V. de belangrijkste vereniging, en werd de algemene lijn van de Leuvense studentenbeweging door beide verenigingen in gezamenlijk overleg bepaald.

Naast deze meer algemene verenigingen ontstonden in de loop van de jaren dertig een hele waaier politieke studentenformaties waarvan de Verdinaso- en V.N.V.-studentenafdelingen — die ook in Gent bestonden — de belangrijkste waren. De Dinaso's domineerden zelfs in 1933-34 het Leuvense K.V.H.V. en groeiden in 1936 aan tot een 150 leden, maar raakten toen geïsoleerd van de andere studentenverenigingen en moesten in de laatste jaren voor de oorlog de V.N.V.-afdeling de eer laten de sterkste politieke formatie te zijn in Leuven. Een eigen plaats nam de universitaire afdeling van het Jong Volksche Front in. Het bestond te Leuven van 1935 tot 1938 en ijverde voor samenwerking van K.V.V. en V.N.V. De lijn van het Jong Volksche Front werd vanaf 1937 verder gezet in de universitaire afdeling van het Jeugdfront te Leuven. Ook te Gent had Jeugdfront een afdeling onder de naam Katholieke Vlaamse Studentenvereniging. Jeugdfront richtte zich vooral op de vernieuwing van binnen uit van de K.V.V. (7).

(7) Voor de Leuvense studentenbeweging zie :

L. VOS, "Ideologie en idealisme. De Vlaamse studentenbeweging te Leuven in de periode tussen de twee wereldoorlogen", *B.T.N.G.-R.B.H.C.*, VI, 1975, 3-4, p. 263-328. Zie ook *Een eeuw Vlaamse studentenbeweging te Leuven. Catalogus van de tentoonstelling 16 februari-2 april 1976*, Leuven, 1976, p. 93-117.

II. IDEOLOGISCHE ORIENTERING

De jaren dertig vormden vóór alles een periode van maatschappelijke crisis, waarin door sommigen achter de hele bestaande orde een vraagteken werd gezet. De economische crisis veroorzaakte een psychologische schok die de publieke opinie deed twifelen aan de grondslagen van het maatschappelijk systeem. Rechtse bewegingen die het liberalisme en zijn uitwassen — waaronder de parlementaire democratie — wilden uitroeien kregen overal aanhang, en aan de andere kant sloten linkse krachten zich aaneen om het kapitalisme en zijn uitwassen — waaronder het fascisme — te bestrijden. De polarisering rechts-links bereikte zijn hoogtepunt in 1936 toen de koude burgeroorlog — die al enkele jaren overal in Europa bestond — in Spanje tot een echte burgeroorlog uitgroeide.

In België vormde 1936 ook een politiek keerpunt. De verkiezingen in mei van dat jaar werden een triomf voor de extreem rechtse en linkse partijen, wat voor heel de publieke opinie een aanleiding was om zich te buigen over de hervorming van de staat. Op een door de bisschoppen bijeengeroepen katholiek congres te Mechelen werd over dat thema, en ook over de gewenste sociale en economische orde, van gedachten gewisseld door katholieken van alle politieke partijen en de rechtse Vlaamse concentratiebeweging kreeg even wind in de zeilen.

De katholieke studerende jeugd in Vlaanderen onderging de invloed van de tijdstroom en koos daarbij — ook aan de universiteit — de zijde van rechts. Zij was er globaal van overtuigd dat een uitweg uit de impasse waarin de samenleving geraakt was enkel te verwachten viel van een ethisch réveil dat een nieuwe orde op christelijke grondslag tot stand zou brengen waarin klassenegoïsme de plaats zou ruimen voor solidarisme, en het parlementarisme vervangen zou

Op de ca. 1.400 Vlaamse studenten te Leuven in 1933-34 waren er 830 lid van het K.V.H.V. en 354 — gedeeltelijk tegelijk — lid van het Hoogstudentenverbond voor Katholieke Actie. In 1937-38 waren er te Leuven 1.906 Vlaamse studenten. Het aantal georganiseerden van hen is niet bekend. Ik schat dat op het einde van de jaren dertig tussen de vier- en vijfhonderd studenten bij de katholieke actie-groepering waren aangesloten. De Gentse studentenbeweging werd nog niet als zodanig onderzocht. Zie : H. BALTHAZAR, "Vrijzinnige studentenbeweging. 1830-1945", *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, II, p. 1514-1520. Zie ook : L. KONGS, "Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond Gent", *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, I, p. 734-735 en Th. LUYKX, "Overzicht van de Gentse studentengroeperingen (1930-1955)", *Gedenkboek van de Rijksuniversiteit te Gent na een kwarteeuw ver Vlaamse jeugd*, Gent, 1957, p. 382-413.

worden door een sterk staatsgezag. Bij de sociale groep die wij hier bestuderen — de katholieke studerende jeugd — kreeg deze rechtse oriëntering geen linkse tegenpool. Oorzaak daarvan was haar katholieke overtuiging die onder invloed van de Katholieke Actie nog militanter was geworden dan in de jaren twintig, en haar traditionele vlaamsgezindheid die gevoed was door de oude katholieke Vlaamse studentenbeweging maar ook door de nieuwe bisschoppelijke Vlaamse studentenbeweging.

Bovendien moet men bedenken dat in een traditioneel rechts milieu de nieuwe-orde-tendens van die jaren niet gezien werd als iets uit het verleden dat de klok terug wilde draaien, integendeel, het leek alsof de nieuw-rechtse stroming de nieuwe tijd belichaamde en de mensheid naar een hoger beschavingsniveau zou voeren. Een indruk die gebaseerd was op soldateske stijl, leidersprincipe, en een eigen ideologie waardoor deze moderne formaties een beslistheid uitstraalden die gunstig afstak tegen het compromissenmakende parlementarisme. Dat had de vroegere anti-democratische stroming gemist : zonder massa-organisatie of coherente ideologie had die een wijfelend karakter gehad door het gevoel op te moeten roeien tegen de stroom van de tijd. De nieuwe orde in de jaren dertig daarentegen was modern. Al kan men haar ook typeren als een “reactie vermomd als moderniteit” (8).

De ideologische oriëntering van de katholieke studerende jeugd in Vlaanderen werd in de jaren dertig in hoofdzaak bepaald door drie spanningsvelden :

- 1) de verhouding volk en staat, of het nationaliteitenprobleem, of de Vlaamse kwestie;
- 2) de verhouding Kerk en politiek, of het probleem van de grenzen van het kerkelijk gezag in de wereldlijke aangelegenheden.
- 3) de verhouding overheid en burgers, of het probleem van de maatschappelijke en politieke orde, of de crisis van de democratie (9).

(8) A.A. DE JONG, *Crisis en critiek der democratie*, Amsterdam, 1968, p. 15.

(9) Voor het bepalen van de ideologische oriëntering werden systematisch volgende tijdschriften voor de hier behandelde periode (1936-40) geanalyseerd :
a) Katholieke actie strekking : *Hernieuwen, Richten, Universitas, Jong Volksche Front, Front. Orgaan Hoogstudentenafdeling J.V.F.* (gestencild 1936 en 1937), *Jong Limburg, K.S.A. Bisdom Gent (tot 1938), Tijdingen van de Jong-Vlaamse Werkgemeenschap* (januari 1938 tot maart 1939).

b) Vlaams-nationale strekking : *De Blauwvoet, Volkskamp. Maandschrift voor V.N.V.-Afdeling Studenten* (vanaf januari 1937), *De Dinaso-student* (verscheen

1. De Vlaamse kwestie

Voor de volks-nationale studentenverenigingen was de oplossing van dit probleem een kernpunt. Geen van de drie — A.K.D.S., V.N.V.-studenten of Dinaso's — verwachtten er een oplossing voor zonder ingrijpende wijzigingen in de Belgische staatsstructuur, en wazen bijgevolg alle taalwetgeving van de hand, en zelfs het federalisme als doel van de strijd. Dat doel kon voor de V.N.V.-studenten en Volksdietsers van A.K.D.S. enkel zijn : de realisering van de Dietsse volksstaat dat het gebied ten Noorden van de taalgrens zou omvatten, maar over de weg daarnaartoe verschilden zij van mening.

De V.N.V.-studenten zagen het federalisme als een eerste en ook noodzakelijke stap naar dat doel. Pas na het veroveren van politieke zelfstandigheid zou het Dietsse bewustzijn zo sterk kunnen worden dat "het gehele (Vlaamse) volk in al zijn gelederen vast aaneengesloten (zou opmarcheren) naar het doel". De vijanden daarvan waren de Belgische unitaristen, de Walen en de socialistische internationalisten (10).

De Volksdietsers daarentegen vonden dat een Vlaamse strijd op zich geen bestaansrecht had : er was enkel een Diets-nationale strijd. Zij streefden naar de vereniging van alle Dietsse volksgroepen in één heelnederlandse staat, waarin voor volksvreemden geen plaats zou zijn. Hun grootste vijanden waren dan ook de Walen in Vlaanderen. Het federalisme wezen ze af omdat het de Belgische Nederlanders aan de Walen zou binden en een tijdelijke opschorting zou vergen van het streven naar Groot-Nederland. Ook een zelfstandige staat Vlaanderen

van december 1934 tot juni 1936).

Wij beperken ons dus in dit artikel tot de ideologie die door de verenigingsleiding werd bepaald, en die door de leden, meer of minder bewust, via de lectuur van de bewegingstijdschriften werd geassimileerd. Aan de eigen belevingswereld van de "gewone leden" — vooral de scholieren — in de plaatselijke groep moeten wij hier noodgedwongen voorbijgaan.

(10) J. DECOODT, "Dietschland en Wij", *Volkskamp*, II, 4, januari 1938, p. 73-75. B., "Volk en Staat", *Id.*, IV, 3, februari 1940, p. 45-49. De visie van de V.N.V.-studenten was conform met die van het V.N.V. waarvan het programma trouwens in de eerste nummers van *Volkskamp* werd uiteengezet. H.J. ELIAS, "Hier staat het V.N.V." en *Id.*, "Het nationaal, politiek en sociaal-ekonomisch program van het V.N.V.", *Volkskamp*, resp. I, 1, januari 1937, p. 2-5 en I, 2, februari 1937, p. 19-20.

werd verworpen omdat die in strijd was met het beginsel van één volk, één staat (11).

Het standpunt van de Dinasostudenten, dat we enkel kennen voor de periode 1934-1936, kwam overeen met dat van de partij. Sedert de nieuwe marsrichting in de zomer van 1934 zagen zij als enige oplossing voor het nationaliteitenprobleem in België het herstel van de Bourgondische Nederlanden met inbegrip van Wallonië en Friesland : het Verdinaso had daarbij de "onvruchtbare spanning en democratische antithese flamingant-franskiljon geliquideerd door de besten van beide kampen op een hoger Diets plan te verzoenen". Ook zij wezen het federalisme van de hand omdat het een democratische ingreep was die de nieuwe orde niet dichterbij zou brengen maar "marxisme, kapitalisme, clericalisme en liberalisme" zou laten bestaan. Verder omdat zich terugtrekken op de taalgrens een capitulatie betekende op het ogenblik dat het Vlaams overwicht zo sterk was dat de kans bestond heel België te veroveren. En tenslotte omdat bij federalisme het centrale gezag bevoegd zou blijven inzake militaire, internationale en economische politiek en Vlaanderen dus gevaar liep door een samenspannen van Walen en Brusselaars op die terreinen slachtoffer te worden van een anti-nationale politiek (12).

In de naar de katholieke actie georiënteerde studentenverenigingen spraken enkel het J.V.F. en het Jeugdfront zich duidelijk uit over een politieke formule die de verhouding volk en staat zou regelen. Beide groepen waren van oordeel dat de Vlaamse kwestie geen taalkwestie was maar een nationaliteitenprobleem. Zonder anti-Waals of anti-Belgisch te zijn wilden ze een herinrichting van de Belgische staat op plurinationale grondslag : dat zou het belang van

(11) DE ZEVEN PURITEINEN, *Het onvervalschte Dietsch nationalisme van het A.K.D.S.*, Leuven, s.d. (april 1936), 48 p. *Wat is en wat wil het Dietsch Jeugdverbond ?* (folder), Antwerpen, s.d. DE ZEVEN PURITEINEN, *K.S.A. Hoog-J.V.Fr. Neer ! Het A.K.D.S. marcheert*, Leuven, s.d. (1937), 32 p. WIJ, "Wat wij willen", *De Blauwvoet*, XVII, 6, april 1937, 122-124. V.O., "De Waal drukt ons dood !", *id.*, XVII, 7, mei 1937, 147-151.

Op 10 januari 1957 schreef organisatieleider E. Valkaert aan F. Mares te Gent een brief met een nadere toelichting waarom het A.K.D.S. zowel het V.N.V. (na zijn akkoord met Rex) als het Dinaso bestreed : "Het gaat ... om het wezen en het doel zelf van onze strijd. De strijd is Volks en Diets, anti-Waals en anti-federalistisch". Papieren E. Valkaert, map Aa 11, 471.

(12) Lode BALLEGEER, "Tegen het federalisme", *De Dinaso-Student*, II, 5, april 1936, p. 1-2; Jozef VAN BILSEN, "Een belangrijke doorbraak", *id.*, II, 7, juni 1936, p. 5-6.

Vlaanderen met het belang van België verzoenen. De ontplooiing van de Vlaamse volkscultuur bevorderde de groei van de Dietsche natie, waarvan de toekomstige politieke eenheid door het J.V.F. wel werd gedroomd zonder de weg ernaar toe te willen bepalen, terwijl die voor het Jeugdfront liep langs de omweg van Benelux (13).

De belangrijkste J.V.F.-bijdrage aan de Vlaamse beweging was het bevorderen van de Vlaamse concentratie — die na de verwezenlijking van het minimumprogramma, de oude kloof tussen christen-democraten en katholieke Vlaams-nationalisten wilde dempen — om te komen tot een katholiek rechts volksfront dat de Vlaamse kwestie vlug zou oplossen, en tegelijk links in Vlaanderen een halt zou toeroepen (14).

De West- en Oostvlaamse collegeleerlingen werden mee betrokken in dat ijveren voor één volk, één front, via de J.V.F. pers, en ook in *Jong-Limburg* verschenen echo's van de concentratiebeweging. In latere jaren onthielden zowel Jong-Vlaanderen als Jong-Limburg zich van alle politiek-getinte Vlaamse beweging, en beperkten zich tot culturele vlaamsgezindheid. Paradoxaal bij dit alles was dat precies in West-Vlaanderen, waar vroeger het A.K.V.S. zo vervolgd was, nu het J.V.F. met een federalistisch en Diets-cultureel programma alle faciliteiten voor zijn werking kreeg.

(13) Zie diverse brochures van J.V.F. (scholierenbeweging) uit 1934 en 1935 (drie werkplannen), een systematische uiteenzetting van de J.V.F.-visie in *Jong Volksche Front*, Leuven, s.d. (1935-36), 40 p. en in een artikelreeks van B. DE CLERCK in *Jong Volkisch Front*, III, nrs. 1, 2, 3, 4, 5, november 1936 - oktober 1937, die de J.V.F.-ideologie samenvat in de trefwoorden : nationaal, Diets, volks, christelijk cultureel.

Zie ook de afleveringen van *Front* (universitaire afdeling), o.m. nr. 5, 18 januari 1937. Voorzover de universitaire leden niet belast waren met de leiding van de scholierenbeweging, gingen zij, na de opheffing in het najaar 1938 van de 'hoogstudentenafdeling' over naar de rangen van het Jeugdfront, waarin zij "verscheidene grondgedachten" terugvonden ontleend aan de J.V.F.-ideologie. S. DOUSY, "1933-1938", *Jong Volksche Front*, V, 2, november 1938, p. 22-23. Het programma van Jeugdfront is behalve in zijn tijdschrift *Front. Kampblad van Jeugdfront*, terug te vinden in een gestencild manifest *Jeugdfront Leuven* (1937-48, 21 p.), Papieren F. van Cauwelaert, Antwerpen, map studentenbeweging.

(14) Zoals blijkt uit nagenoeg ieder nummer van *Front* (*Orgaan hogst. afd. J.V.F.*). Enkele titels : "Geen verbrokkeling...concentratie !", "Eén Volk, één front", "Beginselakkoord bereikt tusschen K.V.V. en V.N.V.", "De Vlaamsche jeugd eischt concentratie !!!".

Door samen met andere vlaamsgezinde groepen mee te werken aan de Grammens-actie (1937 en 1938) zette het J.V.F. de concentratiegedachte ook enigszins in praktijk om. L. VOS, *art.cit.*, p. 311-314.

Om dit te begrijpen moeten we even nader ingaan op het tweede spanningsveld dat in de jaren dertig de katholieke studerende jeugd in Vlaanderen bezighield.

2. De verhouding kerk en politiek

Al was in de jaren twintig en dertig het A.K.V.S. katholiek — en zelfs integraal katholiek — toch was het in conflict geraakt met de kerkelijke overheid die het omwille van zijn Vlaams-nationale overtuiging had veroordeeld. De veroordeling van het Vlaams-nationalisme weerspiegelde op de eerste plaats de opvatting van de bisschoppen dat alles wat de katholieken op politiek gebied verdeelde nadelig was voor de positie van de kerk. Maar bij de veroordeling van een jeugdvereniging zoals het A.K.V.S. speelde nog een tweede aspect mee, dat nog meer de doorslag gaf. De bisschoppen hadden de indruk gekregen dat de Leuvense leiding van het A.K.V.S. door haar invloed de collegeerlingen bracht tot een kritische, ja zelfs een opstandige houding tegenover het kerkelijk gezag. Die indruk was tot een overtuiging gegroeid toen in hun conflict met de rector de Leuvense studenten in 1925 de katholieke bevolking opriepen om de katholieke universiteit financieel te boycotten (15).

In een kerk die zich het recht voorbeheld om de opvoeding van de jeugd te verzorgen, een recht dat Pius XI in zijn encycliek *Divini Illius magistri* (1929) onderstreepte en in een kerk waarin anderzijds de gehoorzaamheid — ook van volwassenen — aan de kerkelijke hiërarchie tot de christelijke deugd bij uitstek was uitgegroeid, konden de bisschoppen onmogelijk toelaten dat de jeugd aan hun invloed zou ontsnappen. Dàt was de diepere grond van de tegenwerking die de Vlaams-nationale studentenbeweging in de jaren twintig en dertig ondervond, jaren waarin de Kerk als geheel ook sterker werd gecentraliseerd en onder de vaste hand van Pius XI meer en meer het uitzicht kreeg van een bolwerk tegen de wereld, dat onder meer moest

(15) L. VOS, *art.cit.*, p. 275-278.

worden verdedigd door de katholieke actie, als een leger in slagorde (16).

Nochtans had vooral het A.K.D.S. in de loop der jaren een door de kerkelijke leer gesteunde verantwoording opgebouwd, die de klasieke verdediging werd van alle Vlaams-nationalisten die in hun politieke opvattingen door de veroordeling van de kerk waren getroffen. Ze maakte een onderscheid tussen het godsdienstige en het politieke terrein, waarbij geargumenteed werd dat ook de kerk een vrijheid van politieke keuze waarborgde, binnen de grenzen van de door de kerk geëxpliciteerde zedelijke normen. Behalve door deze indirecte tussenkomst had de kerk het volle recht iedere politieke gedragslijn te veroordelen die zij afwees "ratione peccati" — omwille dus van haar intrinsieke zondigheid. Zelfs over een politieke stroming die niet slecht was in zichzelf, maar die zij inopportuun achtte, mocht het kerkelijk gezag haar bezorgdheid meedelen en de gelovigen aansporen die elementen van bezorgdheid in geweten te overwegen, maar zij mocht een dergelijke stroming niet zonder meer verbieden, want dan zou ze de grenzen van haar bevoegdheid overschrijden (17).

Na deze redenering kon ieder katholiek Vlaams-nationalist op beide oren slapen : de kerk ging duidelijk haar boekje te buiten door op straf van doodzonde de politieke keuze voor een Vlaams-nationa-

(16) "Pius XI vatte dit rijk van Christus op dezelfde manier op als Pius IX en Pius X. Een nieuwe christenheid die af zou zien van de institutionele vormen van het ancien regime, maar er wel zou naar streven de geest ervan via meer moderne middelen nieuw leven in te blazen binnen de maatschappij van deze tijd". R. AUBERT, "De kerk van de crisis van 1848 tot Vaticanum II", *Geschiedenis van de Kerk*, dl. Xa, Bussum, 1974, p. 257-268.

De K.S.A. zag zichzelf ook zo : "Pius X heeft dit geslacht gevoed ! Pius XI heeft het in slagorde geschaard ! Nu wordt de strijd geleverd, organisatie tegen organisatie !" CREDO-PUGNO, "Pius X en de Katholieke Actie", *Hernieuwen*, VIII, 4, 15 januari 1936, p. 210.

(17) Vooral in VOLKWIN (J. van Opendenbosch), *Om een nationale studentenbeweging*, St.-Andries, 1933, 30 p.; DE ZEVEN PURITEINEN, *A.K.D.S. tegen verpolitiekte katholieke actie*, Leuven, s.d. (april 1936), 47 p.; ID., "Kerkelijke tucht" of politieke klucht ?, Leuven, s.d. (1937), 23 p. Deze laatste brochure was een antwoord op G. PHILIPS, "Opvoeding tot kerkelijke tucht", *Katholieke Actie-Tijdingen*, mei, 1937 (ook verspreid als brochure). Verder werd het A.K.D.S.-standpunt geregeld in *De Blauwvoet* verdedigd, o.m. in het artikel van EEN VAN DE ZEVEN, "De "losse" theologant", *De Blauwvoet*, XVIII, 8, juni 1938, p. 190-195, dat in bijtende toon de Leuvense hoogleraar en katholieke actieproost A. Dondeyne op de korrel nam omwille van een artikel in *Katholieke Actietijdingen* van mei-juni 1938.

listische partij, of de lectuur van Vlaams-nationalistische bladen te verbieden. Het A.K.D.S. publiceerde een reeks probhures tegen de 'verpolitiekte katholieke actie' en tegen de verwording van 'Kerkelijke tucht tot Politieke Klucht' en ging daarin nog verder door te stellen dat al wie in plaats van een Vlaams nationale politiek te voeren, Belgische politiek bedreef, niet meer in overeenstemming was met de kerkelijke staatsleer, zodat ook de politiek van de katholieke partij als zondig moest worden verworpen (18).

In de loop van de jaren dertig vond de katholieke actie een bij de rechtse revolutie aanleunend argument om het uitgangspunt van de Vlaams-nationalistische verdediging te ondermijnen. Waar de volksnationale groepen de klemtoon bleven leggen op de autonomie van het politieke leven tegenover de kerk, beschouwden de katholieke actie-georiënteerde groepen deze beklemtoning als een overblijfsel van het liberalisme dat de kerk wilde terugdringen tot binnen de sacristij. De katholieke actie aanvaardde wel een onderscheid tussen kerk en staat, maar legde de nadruk op gehoorzaamheid aan en vertrouwen in de kerkelijke hiërarchie, die zelf, naar eigen inzicht te bepalen had hoever haar bevoegdheid in politieke kwesties zou gaan, zonder dat de leken het recht hadden hun beslissing te beknibbelen (19). Het was dan ook de bedoeling van de K.S.A. na verloop van tijd leiders voor het volk te hebben gevormd, die "op alle gebied de richtlijnen van de kerk" zouden accepteren (20).

(18) DE ZEVEN PURFTEINEN, "Kerkelijke tucht" of politieke klucht?, p. 20-23.

(19) K. DUBOIS, "De geschiedenis op een keerpunt", *Hernieuwen*, VI, 6, 15 maart 1934, p. 303-313; K. DUBOIS, "Contradicties en ... partijpolitieke actie", *Id.*, VII, 6, 15 maart 1935; K. DUBOIS, "De betekenis onzer gouddagen", *Id.*, VII, 7, 15 april 1935, p. 346-349; ID., "Liberalisme in de organisatie der Katholieke Jeugdactie", *Id.*, IX, 6, maart 1937, p. 284-290; (Redactie), "Oud en nieuw liberalisme", *Universitas*, I, 4, Pasen 1934, p. 140-143; F. LAUWERS, "Opwerpen tegen Katholieke Actie", *Id.*, IV, 5-6, 25 december 1936, p. 88-91.

Die opvatting was in overeenstemming met de visie van Pius XI die de katholieke actie "ondersgeschikt maakte aan het gezag van de kerkelijke hiërarchie die moest bepalen waar het gebied van het geestelijke eindigt, en waar dat van de politieke actie begint". R. AUBERT, *o.c.*, p. 260.

(20) K. DUBOIS, "De diepe betekenis van ons studie- en actieprogramma", *Richten*, I, 3, oktober 1933, p. 86-87.

De hiërarchische beleidsstructuur van de K.S.A. en de bisschoppelijke studentenbeweging waren een goede leerschool voor een dergelijke houding. De priester was er de leider, hij had mandaat gekregen van de bisschop "die het oppercommando voerde in naam van het gezag waarmee Christus zelf zijn kerk bestuurde". De zin voor de hiërarchische orde en voor de vrijwillig aanvaarde tucht werd de K.S.A.-ers ijverig aangeleerd (21). Een tucht die overigens ook werd geëist door A.K.D.S., V.N.V.- en Dinaso-studenten, en die perfect paste bij de tijdsgeest van die jaren. Dat brengt ons bij het derde spanningsveld.

3. De opbouw van een nieuwe orde

In katholieke kring werd de oorzaak voor de maatschappelijke crisis gezocht in de historische ontwikkeling die West-Europa had gekend sinds het einde van de christelijke middeleeuwen. De decadentie van de samenleving was ingezet bij de Verlichting en de Franse revo-

(21) "Levensadel. Het wachtwoord voor mei : Wij zien Christus in onze leiders, geen eigenzinnigheid !", *Hernieuwen*, X, 8, mei 1938, p. 348-349.

"In de burgerlijke maatschappij bracht de reactie tegen de gezagscrisis de dictatoriale autoriteit van Mussolini en Hitler voort. In de kerkelijke maatschappij bracht de reactie tegen de gezagscrisis de vestiging van de katholieke actie voort met als eerste vrucht 't klaarder besef van de priesterlijke waardigheid en de gewillige aanname van de gezegende leiding der hiërarchie... Het liberalisme heeft ook in Vlaanderen het actieterrein van de priester tot kerk en sacristij willen beperken. Maar met de ontluiking van de katholieke actie is ook de priester buiten de kerk op het voorplan getreden, als officier van een groeiend strijdleger". LAICUS, "De priester, leider der katholieke actie", *Richten*, II, 3, oktober 1934, p. 93-97.

De Brugse bisschop H. Lamiroy had op een proostenvergadering (11 oktober 1934) gezegd : "Katholieke actie moet georganiseerd zijn, hiërarchisch en tuchtvol. Beschouwen wij eens de ijzeren tucht bij communisten, nazi's en fascistten : zij hebben eenvoudigweg onze eeuwenoude kerk en haar methoden gecopieerd, met dit verschil dat zij door brutale macht alle vrijheidsgedachte hebben gedood. Bij ons katholieken is de gedachte aan tucht teveel verloren gegaan : wij aanvaardden zo moeilijk leiding en willen over alles discussiëren. De tucht bij de katholieken moet een vrijwillige, blij-aanvaarde en volgzame tucht zijn. Dus hiërarchische organisatie". "Toespraak van Z.Exc. Mgr. Lamiroy", *Richten*, II, 4, januari 1935, p. 138.

Op de Brabantse gowwdag van 20 april 1939 verklaarde K. Dubois dat het grondprincipe van de K.S.A.-beweging "onderdanigheid aan de bisschoppen" was en bleef. *Hernieuwen*, XI, 9, juni 1939, p. V.

lutie en verder gegaan via het liberalisme en industrialisatie van de 19de eeuw tot het socialisme en het communisme van de 20ste eeuw. De economische crisis verscherpte bij het begin van de jaren dertig nog de indruk dat in de loop van deze ontwikkeling de gezonde — d.i. de door God en de natuur gewilde — sociale orde verloren was gegaan of althans erg in de verdrukking was geraakt. De democratische regimes leken niet in staat die orde te herstellen, zodat allereerste de gedachte rees van hervorming van de politieke instellingen. In dat kader situeerde zich ook de belangstelling die de verenigingen voor de katholieke studerende jeugd in Vlaanderen betoonden voor een nieuwe orde.

De uit de nationalistische traditie stammende studentenverenigingen A.K.D.S., V.N.V.- en Dinasostudenten wezen de parlementaire democratie en het algemeen stemrecht van de hand, omdat ze gebaseerd waren op de liberale illusie van schijnbare gelijkheid voor allen, waardoor de macht van het getal primeerde boven de persoonlijke kwaliteiten, en ook omdat ze verantwoordelijk waren voor de ontarding van het partijstelsel dat het algemeen belang verkwanseelde voor het eigenbelang van bepaalde groepen. Deze verenigingen waren voorstanders van een organisch corporatief opgebouwde sociale orde, waarin althans voor V.N.V.- en Dinasostudenten de beroepsstanden ook draagsters zouden zijn van een nieuwe staatsstructuur, en dus politieke macht zouden krijgen. Het A.K.D.S. liet de eventuele politieke macht van de corporaties onbesproken, en bleef trouwens vaag over de politieke structuur. Wij kunnen vermoeden dat de visie van deze vereniging verwantschap vertoonde met die van de vroegere Jongnederlandsche Gemeenschap, waarvan de oud-leden in het A.K.D.S.-D.J.V. actief waren. De Jongnederlandsche Gemeenschap wilde uitdrukkelijk politieke macht onthouden aan de beroepsstanden omdat dit enkel zou betekenen dat de huidige "liberaal-economische staat door een andere economische staat" — een corporatieve — zou worden vervangen.

De verwerping van de democratie impliceerde niet automatisch een keuze voor de dictatuur. De V.N.V.-studenten verwierpen uitdrukkelijk iedere totalitaire en autoritaire staat, wilden in de nieuwe volksorde de rechten van de menselijke persoon, van het gezin en van de kerk gewaarborgd zien en voorzagen via de corporaties inspraak van het volk in politieke kwesties, door een systeem van instemming

afkeuring (22). Het A.K.D.S.-D.J.V. verwierp eveneens dictatuur, dat immers tegen de nationale tradities in "onmondigheid van het volk" zou impliceren, en onderstreepte dat in de volksstaat de rechten van de persoonlijkheid zouden worden geëerbiedigd, maar sprak niet over een stelsel van medezeggenschap (23). Misschien bleef ook in deze kwestie het standpunt behouden dat de vroegere Jongnederlandsche Gemeenschap terzake had ingenomen. De Jongnederlandsche Gemeenschap was tegenstander van dictatuur, parlementarisme en partijstelsel, en daarentegen voorstander van een 'verantwoordelijk leiderschap', waarbij de leider gekozen zou worden in eigen kring maar 'bevestigd' door de leider boven hem. Zo zou een hiërarchisch politiek systeem ontstaan "waarin de eenheden (en de leiding) trapsgewijze tot grotere eenheden zijn samengebonden" (24). De nieuwe staat die de Verdinasostudenten voor ogen stond was daarentegen zonet dictatoriaal dan toch autoritair en aristocratisch. De leiding ervan zou in handen liggen van een op solidariteit gesteunde hiërarchie van de besten, die uit alle standen zouden worden aangeduid. Iedereen diende politiek actief te zijn op zijn eigen plaats. De medezeggenschap beperkte zich tot het recht met deskundigheid de staatsleiding ter verantwoording te roepen (25).

De buitenlandse autoritaire regimes kwamen in de V.N.V.- en Dinaso-pers nauwelijks aan de orde, behalve dat *De Dinaso-Student* de corporatieve sociale structuur van Italië niet geheel orthodox vond, omdat de klassenscheiding er niet geheel werd opgeheven, terwijl dat in Duitsland sedert de afschaffing van de vakverenigingen in 1934 wel

(22) A., "De democratie", *Volkskamp*, I, 3, maart 1937, p. 29-32; POL, "Moderne Staatsopvattingen", *Id.*, II, 5, februari 1938, p. 100-103; L. VAN ALKEN, "Personalisme en nationalisme", *Id.*, III, 4-5, februari 1939, p. 73-77.

(23) DE ZEVEN PURITEINEN, *Het onvervalschte dietsch nationalisme van het A.K.D.S.*; FRANK, "Demokratie", *De Blauwvoet*, XVII, 5, maart 1937, p. 106-108; VOLCKAERT, "De partijstaat", *Id.*, XVII, 7, mei 1937, p. 162-164; JAN VOLCKAERT, "Dictatuur", *Id.*, XVII, 9, juli 1937, p. 208-210.

(24) *De Jongnederlandsche Gemeenschap. Oorsprong, grondslagen, doel*, Amsterdam, 1932, 16 p.; *Jongnederlandsche Gemeenschap. Wij willen*, Den Haag, s.d. (1933-34 ?), vlugschrift.

(25) Henri BRUNING, "Kameraden, Volksgenoten", *De Dinaso-Student*, I, 3 februari 1935, p. 1-4; T.K., "Grondbeginselen der staatkunde", *Id.*, I, 6 mei 1935, p. 1-2; Herman VIETTI, "Het sociaal vraagstuk", *Ibid.*, p. 3-4, en *Id.*, I, 8 juli 1935, p. 1-2; N.T.S., "De democratische partijstaat", *Id.*, I, 11-12, oktober-november 1935, p. 5-6; N.T.S., "De organische opvatting van de gemeenschap", *Id.*, II, 3-4, februari-maart (1936), p. 2-3.

in orde scheen te zijn (26). Het A.K.D.S. besteedde meer aandacht aan het buitenland en beoordeelde de regimes uitsluitend op hun volks-nationale merites. Zolang het volkse beginsel in Duitsland leidraad was voor de politiek stond het A.K.D.S. er positief tegenover : het zond in januari 1935 een huldetelegram aan Hitler voor zijn overwinning in het Saar-referendum (27), en juichte in 1938 de Anschluss van Oostenrijk bij Duitsland toe, omdat daardoor het beginsel één volk, één staat werd gerealiseerd (28). Maar toen Hitler in 1939 Tsjechoslowakije annexeerde werd het naziregime veroordeeld (29). Voor Spanje werd het in 1936 "van ontzaglijk belang" geacht dat "de rebellen zouden winnen", maar toen in 1938 Franco de Baskische taal verbood werd zijn regime als imperialistisch afgeschreven (30).

Geïsoleerde anti-semitische oprispingen kwamen ook in de katholieke actie- en V.N.V.-bladen voor, maar bij het A.K.D.S. is een intrigerende passage te vinden, waar uit de noodzaak het volks-nationale belang te verdedigen een enkele keer de conclusie wordt getrokken dat dus 'volksvreemde en Joodse elementen' geen politieke rechten mochten krijgen of leidende posities mochten innemen, met daaraan vastgeknoopt de goedkeuring van het beginsel — niet van de manier waarop het werd toegepast — volgens hetwelk de nationaal-socialistische staat volksvreemde en Joodse elementen bestreed (31). Het A.K.D.S. was door een gelijkaardige redenering tot zijn in de eerste plaats anti-Waalse opstelling gekomen. Tot zijn uiterste conse-

(26) "Een en ander over bedrijfsorganisatie", *De Dinaso-Student*, I, 5, april 1935, p. 1-4.

(27) Het huldetelegram werd gevolgd door een brief van de organisatieleider E. Valkaert aan A. Hitler waarin werd meegejuicht "met de triomf van het Duitse volk... omdat het hier vooral een overwinning geldt van de nationaliteitsgedachte en van de staatsopvatting die onder uw hooggewaardeerde leiding in voege is". Er werd aan toegevoegd dat de jeugd van Vlaanderen "vol vertrouwen naar de houding van het derde rijk" opzag "vastbesloten zich niet meer door België voor Franse doeleinden tegen hun Germaanse stambroeders te laten misbruiken". Papieren E. Valkaert, map Aa 9, 72-73, dd. 18 januari 1935.

(28) "Wat den Anschluss ons leert", *De Blauwvoet*, XVIII, 6, april 1938, p. 145.

(29) "Van volksch-nationalisme tot liberaal imperialisme", *De Blauwvoet*, XIX, 4, maart 1939, p. 94.

(30) "Iets over Spanje", *De Blauwvoet*, XVII, 1, november 1936, p. 23; "Nationalisme", *Id.*, XVIII, 6, april 1938, p. 147.

(31) DE ZEVEN PURITEINEN, *A.K.D.S. tegen verpolitiekte katholieke actie*, p. 30-33.

quentie doorgetrokken vertoonde het volkse beginsel dus enige verwantschap met de racistische "völkische" ideologie. De Dinaso-studenten waren minder cryptisch in hun opstelling terzake : zij gingen nog verder en ontwikkelden uitvoerig een volkse ideologie op basis van een uitgewerkte rassenleer, waaruit de superioriteit van de Nordische raskern bleek, en ook de minderwaardigheid van het Joodse ras (32).

Niet alleen de volks-nationale, maar ook de katholieke actie en de daarbij aanleunende studentenverenigingen droomden van een nieuwe orde. De universitaire katholieke actie en het Jong Volksche Front waren zelf o.m. uit de rechtse-revolutie-stroming ontstaan en het K.S.A.-blad *Hernieuwen* had vrij vlug het nieuw-rechtse jargon in haar taalgebruik opgenomen. Doelstelling van Katholieke Actie en Jong Volksche Front was immers ook : met de hulp van alle gezonde krachten in Vlaanderen een "nieuwe sociale orde in een radicaal christelijke stijl" tot stand te brengen (33).

De sociale orde zou worden opgebouwd volgens de directieven van de in 1931 gepubliceerde encycliek *Quadragesimo anno* en zou — in een geest van christelijke gemeenschapszin — de oude geest van heidense geldzucht en klasse-egoïsme doen verdwijnen door een nieuwe sociaal-economische structuur te realiseren die alle standen

(32)H.V., "De ganschheidsgedachte in het Dietsche nationaalsolidarisme", *De Dinaso-Student*, I, 1, 1 december 1934, p. 3.

(33)K. DUBOIS, "De studiedagen der katholieke studentenactie", *Hernieuwen*, VIII, 10, 15 juli 1936, p. 583-585; A. DONDEYNE, "De beteekenis van de katholieke actie voor de kerk in dezen tijd", *Id.*, VII, 8, 15 mei 1935, p. 414-418; P. MORLION, "Moderne strijd tegen het geloof", *Id.*, VIII, 8, 15 mei 1935, p. 458-466; REDACTIE, "De beweging", *Id.*, IX, 1, 15 oktober 1936, p. 2-4; K. DUBOIS, "Het opvoedingswerk der K.S.A. in Vlaanderen", *Id.*, XX, 1, oktober 1939, p. 2-10; K. DEVRIENDT, "Revolution von rechts" en Katholieke Actie", *Universitas*, I, 2, kerstdag 1933, p. 19-25; I, 4, pasen 1934, p. 153-167; UNIVERSITAS, "De katholieke jongeren en het openbaar leven", *Id.*, II, 8, verloffnummer 1935, p. 229-231; K. DUBOIS, "De realiteitswaarde der katholieke actie", *Id.*, IV, 5-6, 25 december 1936, p. 67-72; K. DEVRIENDT, "Katholieke Actie aan de Leuvensche Alma Mater", *Id.*, IV, 5-6, 25 december 1936, p. 80-83; A. DONDEYNE, "De politiek in het licht van het katholieke Actie-ideaal", *Id.*, IV, 9, 23 februari 1937, p. 127-130. Zie ook artikels vermeld in voetnoot 19.

organisch in vrije beroepscorporaties zou doen samenwerken (34). Tot zover liep de visie van K.S.A., *Universitas* en J.V.F. parallel met die van A.K.V.S., V.N.V. en Dinasostudenten behalve dat het J.V.F. het bestaan van vakverenigingen op klassebasis niet per se in strijd achtte met de nieuwe bedrijfsorganisatie.

Echte verschillen kwamen pas aan het licht bij de visie op de politieke structuur. Over de staatsvorm deed de Katholieke Actie geen duidelijke uitspraak omdat ook de pauselijke leer de sociale orde niet gebonden achtte aan een bepaald regime. Iedere staat die het bovennatuurlijke en natuurlijk welzijn van zijn onderdanen bevorderde en die dus zijn wetgeving aanpaste aan de kerkelijke leer, en de Kerk zelf niet hinderde in de uitoefening van haar ambt, was acceptabel. Tegen het staatsgezag dat van God kwam mocht niet zomaar worden opgestaan (35).

Aanvankelijk hanteerde de K.S.A. in haar beoordeling van de bestaande politieke regimes enkel de twee leidmotieven van de pauselijke leer : een realisering van solidariteit tussen de sociale klassen en van een zo katholiek mogelijk politiek systeem (36). In 1936 werd vooral de brief van de Belgische bisschoppen over de staatshervorming het uitgangspunt. Vanzelfsprekend werden alle socialistische

(34) Meestal blijven verwijzingen naar deze nieuwe sociale structuur vaag, en gesteld in moraliserend kerkelijke termen. Zware nadruk werd gelegd op de afwijzing van socialistische oplossingen die uitgaan van de 'klassenstrijd'. "Zo kunnen socialistische syndicaten niet in rekening komen voor de opbouw van de corporatieve orde, zolang zij de klassenstrijd niet opgeven". *De hernieuwing in Christus van het bedrijfsleven*, Roeselare, 1936, p. 69. In de laatste zeven pagina's van deze brochure worden wel enkele concrete voorstellen geformuleerd om in België te komen tot een zgn. 'bedrijfsorganisatie'. Sommige daarvan hebben de toets van de tijd doorstaan en zijn intussen onderdeel geworden van de sociale organisatie in ons land. Over corporatisme en bedrijfsorganisatie zie B.S. CHLEPNER, *Cent ans d'histoire sociale en Belgique*, Brussel, 1972, p. 393-402; S.H. SCHOLL, *150 jaar katholieke arbeidersbeweging in België*, III, Brussel, 1966, p. 274-280. Voor de houding van de katholieke studerende jeugd raadplege men de diverse hernieuwenbrochures, de studieplans in *Richten*, en J.V.S., "Socialisme en katholicisme", *Universitas*, IV, 4, 10 december 1936, p. 55-58; "Corporatisme", *Id.*, V, 6, 5 februari 1938, p. 105-107; *Jong Volksche Front* (programma brochure 1935-36), p. 23-37 over het opzet van het J.V.F. : "een christen-volkse orde".

(35) "De hernieuwing in Christus van het staatsleven", *Richten*, I, 1, april 1932, p. 22-29. A. DONDEYNE, "Katholieke Aktie totalitair ?", *Universitas*, I, 4, pasen 1934, p. 144-152; I, 5, juni 1934, p. 198-208.

(36) De pauselijke leer inzake staatsgezag en sociale orde werd in studieprogramma's systematisch aan de leden voorgesteld. U. HUYBRECHTS, o.c., p. 110-116.

en communistische stelsels verworpen omwille van de klassenhaat en het materialisme die moesten leiden tot revolutie en kerkvervolging zoals overal in de wereld bleek. Het anticommunisme werd na het uitbreken van de Spaanse burgeroorlog en de machtsovername door een links volksfront in Frankrijk zelfs zo sterk dat *Universitas* in 1937 alle liberalen, gematigde socialisten, rexisten en V.N.V.-ers bezwoer onmiddellijk eendrachtig de christelijke sociale orde te realiseren om een bolsjevistische dictatuur in België alsnog te kunnen vermijden (37). De K.S.A. verkocht toen "anticommunistische zegels (6 soorten), 40 stuks voor 1 F" (38). De schrik zat diep.

Was het bolsjewisme Satan, dan was het nationaal-socialisme zijn knechtje, want van voor 1933 werd het veroordeeld omwille van zijn racistische ideologie, waaraan *Universitas* in 1939 een speciaal werkstuk wijdde (39). Na de machtsovername in Duitsland, de gelijkschakeling van de katholieke jeugdbewegingen en de kerkvervolging, kwam daar nog het staatsabsolutisme als tweede dwaling van het regime bij. Tot 1940 werd het nazisme systematisch in de katholieke actie-pers aan de kaak gesteld (40). Het was vanuit kerkelijk standpunt niets anders dan een "bruin bolsjewisme" zoals de titel luidde van een in 1937 door Geloofsverdediging gepubliceerd werk dat op de valreep voor de oorlog in de katholieke colleges als prijsboek werd gegeven (41).

Dat deze veroordeling louter door kerkelijke overwegingen en niet door democratische gezindheid was ingegeven, bleek echter uit

(37) O. VAN BESIEN, "Ons anti-kommunisme", *Universitas*, IV, 10, 10 maart 1937, p. 152-155; IV, 12, 5 augustus 1937, p. 195-198.

(38) *Hernieuwen*, IX, 7, april 1937, overzicht *Hernieuwenuitgaven* als advertentie.

(39) "Racisme. Universitaire bijdrage tot het Rassenvraagstuk", *Universitas*, VI, 3, januari-februari 1939, 115 p.

(40) Kritiek op Nazi-Duitsland kwam geregeld aan de orde zowel in *Hernieuwen* als in *Universitas*, dat in 1936 een speciaal Duitsland-nummer publiceerde. *Universitas*, III, 3-4, januari-februari 1936.

(41) F. PEETERS, *Het bruine bolsjewisme. Over de Christenvervolging in het Derde Rijk*, Antwerpen, 1937, 169 p. Het boek was opgedragen "Aan de nagedachtenis van Dr. Engelbert Dollfus, Oostenrijks kanselier, roemrijk gevallen in zijn kamp tegen het nieuwe heidendom, op 25 juli 1934". Ondertitel en opdracht duiden op de exclusief godsdienstig-kerkelijke benadering bij het beoordelen van dit regime. Niet de "nieuwe orde" werd aangeklaagd, wel "het nieuwe heidendom". De anti-Nazi reflex bij de katholieke lezer zal daardoor zeker sterk zijn aangewakkerd. Zijn democratische reflex niet zozeer.

de lofttrompet die *Hernieuwen* stak over de verwezenlijkingen van het autoritaire Dollfuss-regime in Oostenrijk, dat toch alle politieke partijen — inclusief de katholieke — had afgeschaft. Het werd gehuldigd als “de eerste christelijke corporatieve staat die steunde op de beginselen van *Quadragesimo Anno*” en die alle voordelen bood van het vroegere parlementair systeem maar geen enkele van zijn nadelen zoals partijstelsel, parlementarisme en vrije vakorganisatie (42). Toen Dollfuss door een Nazi vermoord was, werd hij als een heilige de lezers tot voorbeeld gesteld (43). Ook Salazar werd opgehemeld omdat hij in Portugal een christelijke staat uitbouwde (44).

Er waren dus voor de katholieke actie goede elementen in een autoritair regime, o.m. — zoals de Leuvense professor J. Leclercq het in 1939 uitdrukte — dat het als ‘gezondheidsfactor’ fungeerde in de beschaving van toen, door de primauteit van het geestelijke boven het stoffelijke te beklemtonen (45). *Hernieuwen* vond dan ook dat de katholieken een versteviging van het gezag “dat door het parlementarisme in opspraak was gebracht” moesten toejuichen (46). Maar de slechte zijde van de autoritaire regimes was dat ze zo dikwijls van de rechte weg afdwaalden “door het nationale, de staat of het ras als hoogste waarde aan te prijzen” (47).

Dat was dan ook de reden waarom de bisschoppen met Kerstmis 1936 niet enkel het bolsjewisme maar ook het streven in België naar een autoritair regime dat in strijd zou zijn met de grondwettelijke vrijheden, veroordeelden (48). Deze herderlijke brief is wellicht één van de factoren waarom na 1936 in de K.S.A.-documenten

(42) J.G., “De kerk over de wereld. Strijd en zegepraal in Oostenrijk”, *Hernieuwen*, VI, 9, 15 juni 1934, p. 486-497.

(43) J.G., “Unser Dollfuss”, *Hernieuwen*, VII, 1, 15 oktober 1934, p. 23-28. Illustratie bij het artikel van K. DUBOIS, “Vorming tot persoonlijkheid in de K.S.A.”, *Hernieuwen*, VII, 2, 15 december 1934, p. 72 : foto Dollfuss met onderschrift : “De biddende hernieuwer Dollfuss”. Zie ook noot 41.

(44) J.V.K., “Kent ge ‘Salazar. Le Portugal et son chef’ ?”, *Hernieuwen*, IX, 3, december 1936, p. 118-120; MOEKI, “De Katholieke Actie in Portugal”, *Universitas*, V, 9-10, 17 april 1938, p. 173-174.

(45) J. LECLERCQ, “Volksgemeenschap en staat”, *Universitas*, VI, 3-4, januari-februari 1939, p. 96-107.

(46) SERVUS, “Rex”, *Hernieuwen*, VIII, 6, 15 maart 1936, p. 342-349.

(47) J. LECLERCQ, *art.cit.*

(48) K. VAN ISACKER, *Herderlijke brieven over politiek*, Antwerpen, 1969, p. 126-135. De tekst werd ook afgedrukt in *Richten*, V, 1, maart 1937, p. 90-101, en in *Universitas*, IV, 7-8, 30 januari 1937, p. 100-103; IV, 9, 23 februari 1937, p. 135-137.

en -pers minder te keer gegaan werd dan vroeger tegen de bestaande maatschappij met zijn laïcisme, liberalisme, materialisme, geloofsafval en heidense beschaving. Er werd nu ook minder gepleit voor het herstel van een 'nieuwe christelijke orde', terwijl uitingen van sympathie voor een autoritair regime als oplossing voor de maatschappelijke crisis achterwege bleven (49).

Die afwijzing van dictatuur stoelde niet enkel op de uitspraak van de Belgische bisschoppen, ze wortelde in de leer van de kerk die de mens nooit helemaal aan de staat wilde opofferen. Vooral in Universitas-kringen werd de waarde van de menselijke persoonlijkheid beklemtoond (50). Die beklemtoning was typisch voor de universitaire katholieke actie die niet zonder meer de wereld weer kerks wenste te maken, maar die vanuit een sterker besef dan de K.S.A. voor de autonomie van het tijdelijke, zich wilde beperken tot het bevorderen van een christelijk-humanistische cultuurstroming in de wereld, die dan volgens eigen wetmatigheid zou kunnen evolueren zonder voortdurend onder leiding te blijven van de kerkelijke hiërarchie (51).

(49)U. HUYBRECHTS, *o.c.*, p. 78-130 signaleert deze accentverschuiving op verschillende terreinen. Hij brengt ze in verband met de groei van de jeugdbewegingstendens waardoor er geleidelijk meer aandacht voor vorming en beleving kwam en minder voor 'verovering'. Behalve door deze jeugdbewegingstendens, en door de bisschoppelijke brief van 1936, lijkt me die andere accentuering in de K.S.A.-pers ook te zijn bevorderd door het op de voorgrond treden in de Westvlaamse K.S.A. van Sylvaan Vincke, die daar in augustus 1937 benoemd werd tot *Hernieuwerproost*. Vincke bracht uit Leuven de *Universitas*-geest mee, en had vanuit zijn studiediscipline — pedagogische wetenschappen — meer begrip voor de waarde van jeugdbeweging en een bredere visie op jeugdwerk dan Dubois. In *memoriam E.H. Sylvaan Vincke*, p. 23-29.

(50)Al van in de eerste jaargang : J. LECLERCQ, "Katholicisme en sociaalphilosophie", *Universitas*, I, 5, juni 1934, p. 211-214. In *Richten of Hernieuwen* was die beklemtoning nauwelijks aanwezig.

Ook de V.N.V.-studenten accepteerden het personalisme van J. Maritain, maar toen dat begrip voor mensen uit de christen-democratische hoek een steunpunt werd voor hun pleidooi ten gunste van de parlementaire democratie, en tegelijk een hefboom voor kritiek op nationalistische stromingen, vond *Volkskamp* dit een vertekening van het oorspronkelijke begrip. In plaats van een pleidooi voor de rechten van de menselijke persoonlijkheid "waarbij het personalisme de hand zou reiken aan het nationalisme" was het een andere naam geworden "voor de individualistische rechten van de liberale periode" die nu "met de glorie van de eeuwigheid" werden bekroond. POL, "Moderne staatsopvattingen", *Volkskamp*, II, 5, februari 1938, p. 100-103; L. VAN ALKEN, "Personalisme en nationalisme", *Id.*, III, 4-5, februari 1939, p. 73-77.

(51)Deze meer 'universitaire' geest werd sterk bevorderd door de proosten — die

Deze *Universitas*-geest beïnvloedde duidelijk het programma van Jeugdfront, dat overigens niet enkel uit studenten bestond maar waaraan ook figuren uit de Katholieke Arbeidersjeugd met hun eigen ideologische inbreng meewerkten. Jeugdfront verwierp de totalitaire staat en wilde medezeggenschap van de enkeling, vrijheid van politieke vereniging en vrijheid van meningsuiting handhaven, althans "binnen de perken der redelijkheid en der maatschappelijke orde". Het verwierp natuurlijk ook de liberale staat, en voorzag een versterkte uitvoerende macht, een zekere medezeggenschap van het volk via de beroepscorporaties en via een hervormd parlement, — dat echter "de meeste van zijn huidige werkzaamheden ontnomen" zou worden, — en de mogelijkheid tot vrije politieke groepering "in zover niet in strijd met de openbare orde" (52).

BESLUIT

Aan de vooravond van de tweede wereldoorlog was in Vlaanderen de katholieke studerende jeugd naar rechts georiënteerd (53). Het overgrote deel ervan, nl. de 12.000 scholieren en de 4 à 500 studenten die in de Katholieke Actie waren gegroepeerd, stonden nochtans vanuit kerkelijke en godsdienstige overwegingen afkerig tegenover een dictatuur en tegenover het nationaal-socialisme. De groep Jeugdfront-universitair ging daarin het verst en pleitte voor de handhaving — ook in een sterke staat — van een zekere politieke vrijheid en politieke zeggenschap van de enkeling. Aan de andere kant was juist in de Katholieke Actie ook het anticommunisme erg sterk zodat dit een aanknopingspunt kon bieden voor collaboratie met een rechts-autoritair regime. Een aanknopingspunt daarvoor kon ook zijn de sfeer van onderwerping en gehoorzaamheid aan het gezag die het hele leven van de Katholieke Actie-scholier doordrong, en die R. de Becker vanuit zijn ervaring in de Waalse Katholieke Actie typeerde

ook hoogleraar waren — A. Dondeyne en P. Sobry. J. GROOTAERS, "Een bewogen mens in een tijd van beweging", in : A. DONDEYNE e.a. *Gelovend in de wereld*, Antwerpen, 1971, p. 101-162.

(52) *Manifest Jeugdfront-Leuven*, 1937-38, 21 p. Papieren F. van Cauwelaert, Antwerpen, map studentenbeweging.

(53) Zie het schema van de rechtse gedachtenwereld bij J. SIZOO, *Inzake rechts. Verkenningen van een politieke gedachtenwereld*, Meppel, 1971, p. 40-41, 208 e.v.

als "la passion de la hiérarchie" (54).

Bij de in het Vlaams-nationalisme wortelende groepen waren V.N.V.-studenten sterker dan Dinaso's en D.J.V.-ers. Hun ideologische oriëntering voor de oorlog maakte deze volksnationalisten meer dan de Katholieke Actie-studenten vatbaar voor nieuwe orde ideeën en collaboratie, omdat zij de Belgische staatsstructuur veroordeelden, uitgingen van de primauteit van het volkse beginsel, en de parlementaire democratie principieel verwierpen. Maar ook dictatuur hadden zij principieel afgekeurd, zij waren enkel voorstander van een autoritaire staat, en bovendien hield de volks-nationale ideologie een tegenkracht in tegen collaboratie met een imperialistische macht, zoals al gebleken was in de Volksdietse kritiek op de Tsjechische inlijving bij Nazi-Duitsland. Deze Vlaamse of Dietse reflex zou voor sommigen een steunpunt vormen om de politiek van de bezetter af te wijzen.

Evenmin bij de Katholieke Actiejeugd als bij de Vlaams-nationale studentengroepen speelde de bekommernis om het behoud van de democratie een grote rol. Zelfs de Jeugdfronters en de *Universitas*-groep, die wel de burgerlijke vrijheden wilden handhaven, waren voorstanders van een sterk staatsgezag.

De precieze balans van collaboratie en verzet, gekoppeld aan ideologische antecedenten kunnen wij op dit ogenblik nog onvoldoende maken. Ze vereist aan de ene kant verder historisch onderzoek over de houding van de verschillende jeugdorganisatie tegenover elkaar en tegenover de bezetter in de zomer van 1940, toen de scheidingslijnen tussen collaborerende en 'attentistische' groepen nog niet definitief waren getrokken, en aan de andere kant een sociologisch onderzoek in de breedte van individuele jeugdige collaborateurs, o.m. ook van de Oostfrontvrijwilligers, in relatie tot de jeugdorganisatie waarvan zij voorheen lid waren.

Voorzover de vooroorlogse ideologische oriëntering bedoeld werd in de retorische vraag aan het begin van dit artikel moet de stelling dat dankzij de K.S.A. de Vlaamse jeugd gevrijwaard bleef van collaboratie, worden gerelativeerd. Voor een handig opererende Nazi-propaganda waren ook in de katholieke actie-sfeer aanknopingspunten voor de nieuwe orde, in de mate dat die propaganda zou in-

(54)(R. DE BECKER), "La collaboration en Belgique (1940-1944) ou une révolution avortée. Inédit attribué à Raymond de Becker", *Courrier hebdomadaire C.R.I.S.P.*, no. 497-498, 30 oktober 1970, p. 36-37.

Louis VOS

spelen op het anticommunistische sentiment, de behoefte aan hiërarchische leiding, of de ook in deze groepen levende vlaamsgezindheid, en tegelijk andere controversiële aspecten zoals het racisme, de onderschikking van kerk aan staat, of de opslorping van de volks-nationale eigenheid in het Duitse rijk zou verdoezelen. Maar daar stond wel tegenover dat de K.S.A.-leden jarenlang met godsdienstige argumenten afkerig waren gemaakt van het "heidense" nationaal-socialisme.

Louis Vos, Bankstraat 41, 3000 Leuven

**L'ORIENTATION IDEOLOGIQUE
DE LA JEUNESSE ETUDIANTE CATHOLIQUE
EN FLANDRE (1936-1940)
UN BILAN PROVISOIRE**

par

Louis VOS

RESUME

A la veille de la deuxième guerre mondiale la plupart des élèves et étudiants catholiques étaient organisés en associations de tendance d'action catholique, dont une seule, le "Jeugdfront", avait un caractère politique. Une petite partie de la jeunesse étudiante catholique était membre d'associations nationalistes flamandes, comme le "Dietsch Jeugdverbond" et les sections universitaires du V.N.V. et du Verdinaso.

Toutes les associations étaient idéologiquement orientées vers la droite, mais elles avaient quand-même des thèses particulières dans les trois domaines de tension : la question flamande, le rapport entre religion et politique, et l'édification d'un nouvel ordre social et politique.

En ce qui concerne le problème flamand, les groupes nationalistes flamands n'acceptaient pas le fédéralisme de l'état belge comme solution finale et avaient comme objectif la réunification des Pays-Bas et de la Flandre jusqu'à la frontière linguistique, ou la restauration des Pays-Bas bourguignons. Les associations flammingantes d'élèves d'orientation action catholique se bornaient à propager la culture flamande, les sections universitaires propageaient le rapprochement des nationalistes flamands, afin de réaliser le ralliement de tous les catholiques fla-

mands dans une concentration flamande. Ils étaient protagonistes d'une Belgique fédérale et partisans d'un pan-néerlandisme culturel. En outre le 'Jeugdfront' désirait une collaboration plus étroite entre la Belgique, les Pays-Bas et le Luxembourg.

Les groupes nationalistes-flamands et ceux de l'action catholique étaient tous deux d'accord que le christianisme devait pénétrer la société : mais là où les nationalistes mettaient l'accent sur l'autonomie de la vie politique, pour autant qu'il ne s'agissait pas d'une infraction à la doctrine ecclésiastique, les revues de l'action catholique soulignaient le droit de la hiérarchie ecclésiastique de déterminer elle-même les limites de son autorité dans les questions politiques.

Tous les groupements pensaient unanimement qu'il fallait un nouvel ordre social d'inspiration chrétienne, non basé sur la haine des classes sociales, mais bien sur la solidarité. On plaidoyait pour une structure sociale corporative conforme aux directives papales. Les groupes nationalistes-flamands voulaient élargir cet ordre corporatif et constituer un état corporatif de nature autoritaire plus ou moins explicite, sans régime parlementaire et sans partis. Au sujet de la forme du gouvernement les groupes de l'action catholique étaient moins clairs. Ils suivaient avec sympathie les expériences de Dollfuss et Salazar pour construire un état corporatif basé sur la doctrine sociale chrétienne, mais condamnaient dès avant 1933 le socialisme-national 'païen'. La lettre épiscopale de 1936 contre le communisme et la dictature fortifia la tendance à mettre en avant la personnalité humaine, qui ne pouvait être soumise à l'état, tendance qui existait déjà dans l'action catholique universitaire. En 1938 le 'Jeugdfront' se déclarait partisan d'un état fort, d'une structure sociale corporative, d'une participation politique de l'individu par les corporations et par un parlement de compétence réduite, tout en conservant une certaine liberté de réunion politique et d'expression d'opinion.

Quand la guerre éclata, plus que les membres de l'action catholique, les nationalistes-flamands étaient ouverts aux idées d'Ordre Nouveau et de collaboration : parce qu'ils rejetaient l'état belge, parce qu'ils parlaient de la primauté du peuple et parce qu'ils condamnaient la démocratie parlementaire. Bien que la doctrine d'action catholique condamnât explicitement le national-socialisme, il existait là aussi des points de contacts avec l'Ordre Nouveau : le sentiment anti-communiste et la passion de la hiérarchie. La propagande nazie en profita habilement.

Louis VOS

**THE IDEOLOGICAL ORIENTATION
OF THE CATHOLIC PUPILS AND STUDENTS
IN FLANDERS (1936-1940)**

by

Louis VOS

SUMMARY

On the eve of the Second World War, most of the Catholic pupils and students in Flanders were organised in Catholic Action and in similar associations of which only 'Jeugdfront' had an outspoken political character. A much smaller group was linked with Flemish-nationalistic associations such as the 'Dietsch Jeugdverbond' and the university sections of the V.N.V. and the Verdinaso.

Ideologically all these associations were right-wing oriented, each with its own emphasis. This was apparent from their position within the three areas of tension : the Flemish question, the relationship between religion and politics, and the construction of a new social and political order.

Concerning the Flemish problem, the federal transformation of the Belgian state was not an acceptable final solution for the Flemish-nationalistic groups and the reunification of the old Netherlands, either up to the language border, or including Wallonia, was put forward as an aim. The Flemish-minded pupil organisations, oriented towards Catholic Action, restricted themselves to the promotion of Flemish culture, whereas the university sections were zealous for making advances towards the Flemish nationalists in order to create a Catholic Flemish concentration. They wanted a federal state structure, and were, culturally speaking, 'pan-netherlandic'. 'Jeugdfront' moreover desired a closer cooperation between Belgium, the Netherlands and Luxemburg.

Flemish-nationalistic groups as well as Catholic Action agreed on the point that Christianity had to penetrate into society : the nationalists, however, emphasized the autonomy of the political sphere in as far as there would be no breach of ecclesiastical rules, whereas Catholic Action periodicals underlined the right of the ecclesiastic hierarchy to define themselves how far their authority in political matters would extend.

All associations agreed on the fact that there should come a new Christian inspired social order, which should not be based on class hatred, but on solidarity. They pleaded for a corporate social structure and conformity with papal directions. The Flemish-nationalist groups wanted to elaborate this sociale order towards a corporate state, a more or less outspoken authoritarian structure without parliamentary or party system. Catholic Action-groups were less definite about the form of government. They sympathised with Dollfuss and Salazar who tried to build up a corporate state on the basis of Christian social doctrine, but even before 1933 they condemned already the pagan national-socialism. The

1936 pastoral letter of the Belgian bishops against communism and dictatorship strengthened a tendency that stressed the value of the human personality which could not be sacrificed to the collectivity, a tendency which had already earlier been present in university Catholic Action. In 1938 'Jeugdfront' declared itself to be in favour of a strong government, a corporate social order and a certain right of say of the individual, via the corporations and via a parliament reduced in competence. Finally they also favoured the freedom of political association and the freedom of speech.

Because of their ideological orientation at the outbreak of World War II, the Flemish-nationalists were, more so than the members of Catholic Action, susceptible to new order ideas and collaboration, for they condemned the Belgian state, they thought in terms of priority of the people, and they rejected parliamentary democracy. Also in Catholic Action doctrine, however, points of contact with the new order were to be found : anticommunist feelings and need of a hierarchic leadership. This fact was ably treated by Nazi propaganda. On the other hand Catholic Action explicitly repudiated national-socialism.